

УДК 378.091.33:[81'243+82(100)]

ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Тетяна Коноваленко

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького***Анотація:**

У статті висвітлюються можливості використання художніх текстів для формування світогляду вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури під час його фахової підготовки. Аналізуються основні режими роботи з художнім текстом. Розглядається вплив художнього тексту на розвиток цілісної структури особистості вчителя. Спираючись на досвід використання художніх текстів на заняттях із різних дисциплін, пропонується вдосконалити подібну роботу за рахунок інтеграції цих дисциплін.

Ключові слова:

фахова підготовка, світогляд, формування світогляду, вчитель іноземної мови та зарубіжної літератури, художній текст.

Аннотация:

Коноваленко Татьяна. Использование художественного текста как способ формирования мировоззрения учителя иностранного языка и зарубежной литературы.

В статье раскрываются возможности использования художественных текстов с целью формирования мировоззрения учителя иностранного языка и зарубежной литературы в процессе профессиональной подготовки. Анализируются основные режимы работы с художественным текстом. Рассматривается влияние художественного текста на развитие целостной структуры личности учителя. Опираясь на опыт использования художественных текстов на занятиях по различным дисциплинам, предлагается усовершенствовать подобную работу за счет интеграции этих дисциплин.

Ключевые слова:

профессиональная подготовка; мировоззрение; формирование мировоззрения, учитель иностранного языка и зарубежной литературы; художественный текст.

Resume:

Konovalenko Tetiana. Literary text use as the way to develop future foreign language and literature teacher's world view.

The article deals with the problem of possibilities for literary texts' use to develop foreign language and literature teacher's world view during his professional training. The basic modes of the work with the literary texts are analyzed. The literary text's influence on the development of teacher's personality sound structure is considered. The author describes the experience of literary texts use at different disciplines classes, suggests improving this kind of work due to integrating these disciplines.

Key words:

professional training; world view; world view development; foreign language and literature teacher; literary text.

Постановка проблеми. Фахова підготовка вчителя-словесника, здатного до реалізації комплексу функцій на високому професійному рівні, є одним із найважливіших завдань вищої філологічної освіти. Конкурентоспроможність фахівця загалом, а також виконання ним конкретних завдань під час професійної діяльності у школі зокрема, мають стати чіткими орієнтирами ще під час навчання у виші. Молодий учитель іноземної мови та зарубіжної літератури не зможе повноцінно реалізувати себе в педагогічній галузі, якщо не отримає належної науково-теоретичної та практичної підготовки, результатом якої є не лише комплекс професійних компетенцій, але й сформований світогляд. Зумовлюється це тим, що у школі саме вчитель має безпосередній вплив на розвиток особистостей учнів, вироблення їх смаків, інтересів, поглядів, переконань, ціннісних орієнтацій.

На сьогодні у вищій освіті спостерігається деяке зниження інтересу до цілісного формування світогляду майбутніх фахівців, можливо через занадто сильну ідеологізацію цього процесу в другій половині минулого сторіччя. Проте швидкий темп розвитку суспільства, поява нових технологій в освіті й науці, виникнення альтернативних напрямів освіти вимагають від сучасного фахівця вироблення комплексу особистісних якостей, втілених у його світогляді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язання проблеми формування світогляду

майбутнього вчителя іноземної мови й зарубіжної літератури має відбуватись поступово й цілеспрямовано. Питання це є досить актуальним у педагогічній науці й неодноразово привертало увагу науковців.

Слід зазначити, що останнім часом учені все частіше почали звертати увагу на формування світогляду вчителів різних дисциплін. Саме в аспекті належності вченого до тієї чи іншої сфери діяльності й з'явилися праці, присвячені дослідженню специфіки формування світогляду на філософсько-методологічному (Р. Арцишевський, О. Спіркін, В. Черволенко, В. Шинкарук та ін.), соціологічному (Б. Бабак, В. Василенко, Л. Дениско, П. Федосєєва та ін.) і психологічному (Б. Додонов, Н. Менчинська, Т. Тамбовцева, Б. Теплов та ін.) рівнях. Безумовно, ця проблема є досить різнобічною й розглядається з різних позицій.

Звичайно ж, окрім загальнопедагогічного, загальнофілософського та інших спільних для всіх вчителів елементів світогляду, останній має містити вузькоспеціальні елементи. Проблемі формування світогляду вчителя-словесника присвятили свої дослідження Г. Бондар, С. Дорогань, О. Котенко, Ю. Лабунець, О. Слоньовська та ін. Кожен із науковців пропонує своє тлумачення поняття світогляду, по-різному визначає його структури та використовує власні підходи до його формування.

Так, О. Котенко вважає, що формування полікультурного світогляду сучасного вчителя іно-

земної мови зумовлене соціальним запитом суспільства. Автор зазначає, що «узагальнена картина світу через сформованість ідеалів особистості перетворюється на «світорозуміння», «світосприйняття», «світоспоглядання», тобто на істинний світогляд» [3, с. 53]. Нам імпонує подібне тлумачення світогляду, тим більше, що О. Котенко вказує на можливість його формування через виховну, наукову та навчальну діяльність студентів і пропонує конкретні заходи в межах кожної з означених сфер діяльності. Ми поділяємо думку дослідниці й щодо того, що найбільший вплив на формування світогляду чинить навчальна діяльність, оскільки зміст її враховує підготовку студентів із гуманітарного, соціально-економічного, природничого, професійного та практичного циклів дисциплін, що свідчить про одночасний вплив на різні компоненти світогляду.

Подібної думки дотримується й Г. Бондар, вважаючи, що «освітнє середовище у ВНЗ виступає як середовище безпосереднього оточення студента, що діє на нього опосередковано через створення громадської думки, шкали цінностей, поглядів людей, що оточують» [1, с. 80]. Дослідниця зазначає, що «відповідно до конкретного навчального предмета, гуманістичне освітнє середовище – це особистісно орієнтований навчальний процес, що реалізовує гуманістичний потенціал відповідної дисципліни через включення спеціальним чином організованих особистісно значущих для студента знань при використанні відповідних форм і методів. При цьому значно посилюється рівень спрямованості навчально-виховного процесу на розвиток і саморозвиток особистості студента» [1, с. 80]. Отже, кожна навчальна дисципліна містить потенціал для формування світогляду майбутнього фахівця. Завдання викладачів вишу – скерувати цей потенціал у потрібному напрямі.

Ще одного аспекту досліджуваної проблеми торкається Ю. Лабунець, яка вказує, що самоосвіта особистості як усвідомлений вид діяльності, спрямований відповідно до мотивації й мети особистості на отримання певних компетенцій обраними способами дій, – це необхідний складник саморозвитку особистості, що слід вважати вимогою часу. Автор зазначає, що «у контексті підготовки майбутніх учителів іноземної мови ця вимога загострюється, оскільки вчитель повинен уміти діагностувати та випереджувати запити суспільства, готуючи молоде покоління до успішного й гармонійного життя» [4].

Суттєвим, на думку Ю. Лабунець є те, що професійна освіта в сучасних педагогічних ВНЗ не в змозі передбачити все, із чим може зіткнутися на практиці майбутній учитель. Однією з ключових компетенцій у структурі професійної компетентності є іншомовна комунікативна компетенція, яка передбачає сформованість вторинної

мовної особистості майбутнього вчителя як надбудови на основі первинної мовної особистості [4]. Відповідно, важливим складником світогляду вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури має стати вторинна мовна соціалізація.

Слід також зауважити й необхідність полікультурної підготовки, яка, згідно з твердженням О. Слоньовської, дає змогу випустити зі стін вишу відкрити, толерантну особистість, здатну вільно мислити й усвідомлювати моральний вибір у світі різноманітних культурних цінностей, спроможну до духовно-морального самовдосконалення й творчого саморозвитку [5].

Зазначимо, що у формуванні світогляду фахівця-словесника важливу роль відіграють вузько специфічні види робіт у навчальній діяльності. Так, С. Дорогань наголошує на тому, що слід використовувати нові педагогічні моделі, які «акцентують увагу на аналізі педагогічної діяльності, засвоєнні знань, аналізі цінності і новизни інформації, на розвитку мислення особистості, модифікації її поведінки, на організації самостійного пошуку інформації, виникненні справжнього інтересу у процесі навчання» [2, с. 197]. Автор вважає художню літературу одним із найбільш адекватних і ефективних засобів формування світогляду вчителя.

На жаль, незважаючи на велику кількість робіт, присвячених дослідженню закономірностей формування світогляду вчителя, зовсім небагато уваги приділено світогляду майбутнього вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури і майже залишається поза увагою дослідників проблема використання потенціалу художнього тексту, який може позитивно впливати на цей процес. Проте слід вказати, що у практичній підготовці вчителя-словесника художній текст обов'язково використовується, але режими роботи з ним вимагають систематизації та узагальнення. Тому вважаємо за потрібне висвітлити окремі варіанти використання художніх текстів як в оригіналі, так і у перекладі на практичних заняттях із фахових дисциплін.

Формулювання цілей статті. Отже, завданням нашої статті є з'ясування можливих режимів роботи студентів із художнім текстом для здійснення цілеспрямованого позитивного впливу на формування світогляду вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спираючись на досвід роботи з професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури, зазначимо, що використання художнього тексту має місце на заняттях з історії зарубіжної літератури, методики її викладання, літератури країни, мова якої вивчається, основної та другої іноземних мов, філологічних спецкурсів, методики вивчення іноземної мови, вступу до літературознавства, теорії літератури, а

також під час виконання індивідуальних науково-дослідних завдань, написання курсових, дипломних і конкурсних робіт, на засіданнях філологічних гуртків і товариств. Отже, розглянемо специфіку роботи з художнім текстом детальніше.

На заняттях з історії зарубіжної літератури та літератури країни, мова якої вивчається, студенти мають змогу безпосередньо ознайомитися з творами представників світової літератури, розширивши свій світогляд завдяки критичному аналізу тематики, проблематики, системи образів та інших аспектів художніх творів. Майстерність викладача має виражатися в раціональній організації роботи над твором, оскільки лівова частка студентської діяльності відводиться самостійній роботі, що полягає у прочитанні твору. На окрему увагу заслуговує той факт, що кількість та обсяги творів для прочитання студентами є досить великими, і викладач має допомогти студентам проаналізувати та систематизувати інформацію, отриману з власне художніх творів і літературної критики.

Позитивним моментом у професійній підготовці є можливість паралельного використання художніх текстів і на заняттях із методик викладання зарубіжної літератури та іноземної мови. У цьому виді роботи студенти вже набувають умінь організовувати роботу з художнім текстом їх майбутніх учнів, також впливаючи на формування їхнього світогляду. Тому в учителя має бути власний погляд на тлумачення змісту, чітке уявлення про структуру твору, його ідейне та тематичне навантаження тощо, а також на методи організації роботи учнів із літературними творами різних жанрів і напрямів.

Підготувати студентів до кропіткої роботи над творчістю письменників та літературною критикою допомагає вступ до літературознавства, метою якого є закладання теоретичного фундаменту для вивчення історико-літературних дисциплін, формування навичок літературознавчого аналізу художнього твору. Курс теорії літератури, навпаки, покликаний підсумувати всю роботу з художнім текстом, адже його метою є узагальнення й закріплення набутих знань, підготовка до аналізу літературних явищ у їх цілісності й специфічності, поглибивши системно-цілісне розуміння художнього твору, ознайомити з найбільш значущими досягненнями сучасної літературознавчої науки.

Можливість опрацювання художніх текстів в оригіналі надають заняття з основної та другої іноземної мов. Так відбувається безпосереднє ознайомлення з твором, яким його задумав автор. Інколи це є досить важливим через те, що перекладачі не завжди можуть передати все, що хотів сказати письменник. Отже, для глибшого розу-

міння авторської позиції слід вивчати твори в оригіналі. Крім використання різних видів філологічного аналізу твору, на заняттях варто організувати також роботу з його фрагментами під час мікровикладання, декламацію поетичних і постановку драматичних творів. Ще сильніший позитивний вплив чинять на формування світогляду студентів такі форми роботи, як «круглий стіл», ділова або рольова гра, під час якої студенти стіють представниками тих професій, що пов'язані з філологією – журналіст, мовознавець, літературознавець, учитель, редактор тощо, «мозковий штурм» та інші активні форми й методи роботи.

Виявити приховані можливості студентів і значно збагатити їх світогляд може допомогти робота з художнім текстом на заняттях із філологічних спецкурсів, які, як правило, викладаються за вибором студента. При цьому студент може вибрати, що є цікавим для нього, і поглибити свої знання, зокрема з проблеми, якою він захоплюється.

Не можна залишати поза увагою і наявність науково спрямованого підходу до роботи з художнім текстом під час підготовки різних видів робіт у межах науково-дослідної роботи студентів. Тут слід бути обачними щодо масових наукових робіт типу індивідуальних науково-дослідних завдань і курсових робіт, які є обов'язковими для всіх студентів, і намагатися зацікавити їх як проблемною постановкою завдань дослідження, так і зв'язком з власними інтересами. Що ж до дипломних і конкурсних робіт, то цією діяльністю мають займатися лише студенти, готові до самостійного наукового пошуку, відкриті для інновацій та нестандартного мислення, що дає можливість максимально позитивно вплинути на їх світогляд.

Висновки. Загалом використання художнього тексту на заняттях має високий потенціал позитивного впливу на формування світогляду вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури. Процес цей відбувається в кількох напрямках, тобто художній твір допомагає розвинути у студентів виховний, навчально-методичний і науково-дослідний потенціал, що має значно збагатити не тільки їх життєвий досвід, але й розширити світогляд, сприяючи підвищенню якості професійної підготовки фахівців-філологів.

Питання потребує подальшого вивчення, оскільки на увагу з боку дослідників заслуговують проблеми раціональної організації роботи з великою кількістю художніх текстів, чітке структурування світогляду вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури, розробка інтегрованих курсів для комплексного впливу на формування світогляду вчителя-словесника.

Список використаних джерел

1. Бондар Г. Значення освітнього середовища для формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів у процесі вивчення філологічних дисциплін / Г. Бондар // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші]. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2012. – Випуск 40. – 360 с. – С. 78-85.
2. Дорогань С.О. Українська література у формуванні світогляду майбутнього вчителя / С.О.Дорогань // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, 2004. – № 39. – С. 195-205.
3. Котенко О.В. Формування світогляду майбутнього вчителя іноземної мови засобами навчальних дисциплін / О.В.Котенко // Імідж сучасного педагога. – 2012. – № 9 (128). – С. 52-55.
4. Лабунець Ю.О. Самоосвіта в контексті становлення вторинної мовної особистості майбутнього вчителя іноземної мови / Ю.О.Лабунець // Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс]: зб. наук. пр. / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інституту психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 11. – К., 2013. – Режим доступу: http://www.psyh.kiev.ua/Лабунець_Ю.О._Самоосвіта_в_контексті_становлення_вторинної_мовної_особистості_майбутнього_вчителя_іноземної_мови
5. Слоньовська О.Б. Підготовка майбутніх педагогів гуманітарного профілю до діяльності в умовах полікультурного освітнього простору [Електронний ресурс] / О.Б.Слоньовська // Наукова бібліотека України. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/40-stattya/191-pidgotovka-majbutnih-pedagogiv-gumanitarnogo-profilju-do-dijalnosti-v-umovah-polikulturnogo-osvitnogo-prostoru.html>

References

1. Bondar, H. (2012). *Significance of educational environment for the formation of future teachers' humanistic worldview in the course of study of philological disciplines*. In N. S. Pobirchenko. Psychological and pedagogical problems of rural school: collection of scientific works of Uman' State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna. Uman': PC Zhovtyi O.O. [in Ukrainian].
2. Dorogan', S. O. (2004). *Ukrainian literature in the formation of the future teacher's worldview*. Mul'tyversum. Philosophical almanac. Kyiv: Centre of spiritual culture. 39. 195-205. [in Ukrainian].
3. Kotenko, O. V. (2012). *Formation of the future foreign language teacher's worldview by means of academic subjects*. Image of modern teacher. 9 (128). 52-55. [in Ukrainian].
4. Labunets', Y. O. (2013). *Self-education in the context of establishment of the secondary language personality of the future foreign language teacher*. Retrieved from http://www.psyh.kiev.ua/Labunets'_Y._O._Self-education_in_the_context_of_establishment_of_the_secondary_language_personality_of_the_future_foreign_language_teacher. [in Ukrainian].
5. Sloniavs'ka, O. B. *Preparation of the future teachers of the Humanities for the activity in conditions of polycultural educational space*. Retrieved from <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/40-stattya/191-pidgotovka-majbutnih-pedagogiv-gumanitarnogo-profilju-do-dijalnosti-v-umovah-polikulturnogo-osvitnogo-prostoru.html>. [in Ukrainian].

Рецензент: Сегеда Н.А. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Коноваленко Тетяна Василівна
 Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
 вул. Леніна, 20, м. Мелітополь,
 Запорізька обл., 72312, Україна
 doi:10.7905/нвмдпу.v0i10.701

Надійшла до редакції: 23.04.2013 р.

Прийнята до друку: 05.06.2013 р.